

N:o 62.

Ank. till Riksd. kansli den 4 maj 1897, kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående ersättning för naturaportion till underofficerare och vederlikar vid armén.

(1:a U. A.)

Uti en den 29 sistlidne januari till Riksdagen aflåten proposition (n:o 39) har Kongl. Maj:t, under åberopande af propositionen bifogadt utdrag af statsrådsprotokollet öfver landtförsvarsärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen

att medgifva, att ersättning för naturaportion, beräknad efter hittills gällande grunder, måtte, der sådan ersättning författningsenligt ifrågakomme, till underofficerare och civilmilitära personer af motsvarande rang vid armén från och med början af innevarande år och tills vidare utgå med minst 62 öre för hvarje portion.

Herr *A. Hedin* i Stockholm har uti en i Andra Kammaren väckt motion (n:o 115) hemställt,

att Riksdagen, i sammanhang med sina beslut i anledning af Kongl. Maj:ts förslag å fjerde hufvudtiteln, måtte anmäla sin önskan, att Kongl. Maj:t täcktes gå i författning om, att till den del af underbefälet vid armén med vederlikar, som, enligt 1892 års urtima Riksdags beslut, egt att utkomma portionsersättning å 62 öre, full ersättning blefve utbetald för de afdrag i nämnda belopp, som under flere år egt rum, eller till efterlevande efter personer i nämnda ställning.

Enligt statsrådets och chefens för landtförsvarsdepartementet anförande till ofvanomförmälda statsrådsprotokoll hade chefen för fjerdre arméfördelningen i skrifvelse den 21 augusti nästlidet år gjort framställning om åtgärder för beredande af förbättrade vilkor för arméns underofficerare med vederlikar samt dervid anført, bland annat, att den svenska arméns underofficerares löneförmåner vore så knappt tillmätta, att desse, synnerligast om de vore gifta, endast med största svårighet kunde existera på hvad staten till dem utbetalade, hvadan och då tillfällen för dem till enskild biförtjenst vore vid den garnisonerade armén så godt som inga samt vid den icke garnisonerade armén mycket få till följd af de långvariga och allt oftare förekommande kommenderingarna, deras ställning vore mycket bekymmersam och kräfde förbättring. Då emellertid en sådan förbättring väl svårigen kunde ifrågasättas i form af förhöjd lön eller dagaflöning, syntes enda utvägen vara, att den bereddes dem under form af förhöjd portionsersättning. Portionspriset hade, dels till följd af den nya portionsstatens tillämpning och dels till följd af ovanligt stor konkurrens vid upphandling af proviantartiklar, under senare åren så betydligt nedbringats, att den till underofficerarne utgående kontanta portionsersättningen, äfven med tillägg af den genom kongl. brefvet den 15 september 1893 deri medgifna förhöjningen af 10 procent, motsvarande kostnaden för portionens tillagning, vore alldeles otillräcklig för upphandling af lifsförnödenheter för det dagliga behofvet, om denna upphandling skedde i mindre partier. Väl skulle man kunna invända, att underofficerarne kunde, i likhet med manskapet, uttaga sin portion in natura eller för leveranspris från truppförbandens magasin, men många skäl talade häremot. I afseende å lefnadsvanor kunde och borde nemligen en underofficer icke sättas i jembredd med manskapet, hvilket, i synnerhet vid den garnisonerade armén, vore yngre och kunde lättare tillgodogöra sig den mat, som vid truppens utspisning i allmänhet måste användas. men som icke torde vara fullt lämplig och öfverensstämmande med de fordringar på mera omvexlande och af olika beståndsdelar bestående föda, som den under längre tienstetid anstälde underofficeren kunde hafva rättighet begära, i synnerhet då han uppnått mera mogen ålder. Då dessutom de fleste underofficerarne vore gifta och hade familj, skulle ett tvång för mannen att för sin person uttaga portion in natura af annan beskaffenhet än den, som anskaffades åt familjen i öfrigt, försvåra hela familjens underhåll; och derest underofficerarne skulle vara tvungna uttaga sin portion färdigtillagad, så måste särskilda lokaler för dem upplåtas och särskilda anordningar vidtagas för deras utspisning, hvilket skulle medföra kostnader.

Chefen för fjerdre arméfördelningen hade vidare uppgifvit, att cheferne för vissa af de till fördelningen hörande truppförbanden till honom inkommit

med förslag, åsyftande förhöjning af den till underofficerarne utgående kontanta portionsersättningen, samt att alla dessa förslag gått derpå ut, att nämnda ersättning borde bestämmas till 62 öre för hvarje portion. Arméfördelningschefen ansåge visserligen, att genom en sådan förhöjning något skulle vinnas för tillfället; men han erinrade, att, då prisen å de i portionen ingående artiklarne år efter år vore vore väsentligen olika, det skulle kunna inträffa, att, om portionspriset komme att öfverstiga 62 öre, underofficerarne skulle nödgas åtnöja sig med portionsersättning till lägre belopp än verkliga portionspriset. Att sådant kunde komma att inträffa, vore icke otänkbart, och arméfördelningschefen ansåge det derfor vara mindre ändamålsenligt att höja portionsersättningen till vare sig 62 öre eller något annat en gång för alla bestämdt belopp, utan borde, enligt hans förmenande, förhöjningen bestämmas så, att den blefve beroende af de verkliga, gängbara prisen å proviantartiklar. En förhöjning till 62 öre skulle visserligen, vid nuvarande värden å proviantartiklar, vara en god tillökning i underofficerarnes lönevilkor, men den vore dock, enligt hans åsigt, allt för ringa för att utgöra en fullt tillräcklig förbättring. Då nemligen värdet af en portion, med 10 procent förhöjning, under år 1896 för i Stockholm förlagda truppförband i medeltal uppgått till omkring 46,2 öre per dag, skulle, om portionsersättningen bestämdes till 62 öre, den åstadkomna förbättringen utgöra 15,8 öre om dagen eller 57 kronor 67 öre om året, hvilket ju visserligen vore en förbättring, men ej en så omfattande förbättring, som önskvärdt vore. Om deremot hvarje underofficer och vederlike tillerkändes kontant ersättning, efter hvarje truppförbands upphandlingspris, för värdet af *dubbel* portion, så skulle förhöjningen ej allenast utgå i förhållande till de verkliga varuvärdena, utan också motsvara de kraf på löneförbättring, hvaraf underofficerarne voro i stort behof. Den dagliga förhöjningen skulle, under antagande att dubbel portion tillkomme underofficerare och vederlikar, med beräkning efter nyssnämnda portionspris *utan 10 procent förhöjning deruti*, uppgå till 42 öre eller således till 153 kronor 30 öre om året för en ständigt tjenstgörande underofficer, hvilket belopp icke torde vara för högt, då fråga vore om en af verkligt behof påkallad löneförbättring.

På dessa grunder hade arméfördelningschefen hemställt, att Kongl. Maj:t täcktes taga under ompröfning, huruvida icke skäl förefunnes att till Riksdagen aflåta proposition om förbättrade vilkor för arméns underofficerare med vederlikar på så sätt, att dem tillerkändes rätt att vid de tillfällen, då portion eller värdet deraf dem författningsenligt tillkomme, utfå portionen eller deremot svarande kontant ersättning, beräknad eftër dubbla portionen, eller också, om detta icke kunde bifallas, att den kontanta portionsersättningen till ifrågavarande personer tills vidare matte få utgå med det belopp, som

för detta ändamål beräknats vid genomförandet af den år 1892 beslutade förbättrade härordningen, eller med 62 öre för hvarje portion.

Öfver detta arméfördelningschefens förslag hade arméförvaltningen å intendents- och civila departementen, i afgifvet utlåtande, anfört hufvudsakligen följande:

Enligt en upprättad sannolikhetsberäkning uppginge för närvarande kostnaderna för portion in natura eller portionsersättning till underofficerare med vederlikar — med tillägg af 10 procent, genom kongl. brefvet den 15 september 1893 vissa portionstagare medgifven ersättning för portionens tillagning — till omkring följande belopp, nemligen:

vid den garnisonerade armén till.....	kronor	103,212:	65
vid den icke garnisonerade armén, med undantag af de tre under omorganisation stående kavalleriregementena, till	»	66,323:	90
vid de tre under omorganisation stående kavalleriregementena till.....	»	10,500:	43
samt vid volontärskolorna till	»	6,587:	72
eller för samtliga underofficerare med vederlikar vid hela armén till	kronor	186,624:	70

Derest underofficerare med vederlikar skulle tillerkännas rätt att uppbära ersättning för *dubbel* portion utan godtgörelse för portionens tillagning, skulle ett dylikt medgifvande, på sätt en vid utlåtandet fogad bilaga närmare utvisade, komma att för statsverket medföra följande ökning i kostnaden, nemligen:

vid den garnisonerade armén	kronor	84,446:	73
vid den icke garnisonerade armén med undantag af de tre under omorganisation stående kavalleriregementena.....	»	54,265:	02
vid de tre under omorganisation stående kavalleriregementena	»	8,591:	27
vid volontärskolorna	»	5,389:	96
eller för hela armén sammanlagdt.....	kronor	152,692:	98

Skulle det nu finnas lämpligt att söka bereda underofficerare med vederlikar aflöningsförbättring på det sätt, att vid de tillfällen, då portion in natura eller ersättning derrör dem författningsenligt tillkomme, denna förman finge utgå med *dubbel* portion eller ersättning derrör, borde proposition

till Riksdagen erfordras ej mindre om bifall till denna aflöningsförhöjning än äfven om höjning i vissa statsanslag; och hade arméförvaltningen i detta afseende i sitt utlåtande lemnat erforderlig utredning, enligt hvilken — från-seedt förslagsanslaget till mathållning vid garnisonerade armén, deri arméförvaltningen, oaktadt en ökning af utgifter under samma anslag af 84,446 kronor 73 öre skulle uppkomma, icke ansett någon anslagsförhöjning nödvändig — följande anslag borde ökas, nemligen:

anslaget till volontärskolor med	kronor 5,084: —
anslaget till omorganisation af indelta kavalleriet i Skåne och Norrland med	» 6,468: —
anslaget till det icke garnisonerade infanteriets och det indelta kavalleriets vapenöfningar med.....	» 54,572: —
samt anslaget till intendenturcorpsen med.....	» 11,994: —

De kostnader, den föreslagna fördubblingen af underofficerarnes portionsersättning skulle medföra, vore således ingalunda obeaktansvärda. Om det därför ansåges tvifvelaktigt, huruvida Riksdagens bifall kunde vinnas till en förhöjning för nämnda ändamål af den ordinarie budgeten, torde, enligt arméförvaltningens förmenande, någon förbättring i underofficerarnes behjertansvärda ekonomiska ställning ändock möjligen kunna utan Riksdagens medverkan tills vidare ernås genom bifall till arméfördelningschefens alternativa förslag om portionsersättningens utgående med det fixa belopp, hvilket legat till grund vid beräkningarna af kostnaderna för 1892 års omorganisation, och till hvars utgifvande således borde finnas *tillgång* å vederbörliga statsanslag. Fördelningschefens åsigt, att detta fixa portionsvärde varit 62 öre, vore dock, enligt arméförvaltningens åsigt, endast i den mån riktig, att vid sagda omorganisation portionspriset beräknats till 62 öre allenast vid artilleriet å fastlandet, fortifikationen, trängen, intendenturcorpsen, Gotlands infanteriregemente samt Hallands och Blekinge bataljoner, hvaremot vid den öfriga armén beräkningarna och anslagens bestämmande derefter egt rum med ett antaget portionsvärde af endast 60 öre, hvilket senare emellertid, äfven det, öfverstege det nuvarande faktiska och till underofficerarne utgående portionspriset jemte medgifven tillagningskostnad, motsvarande 10 procent af sagda pris. Arméförvaltningen förbisåge visserligen icke, att portionsersättningens bestämmande till de medeltalsbelopp, som legat till grund vid beräkningarna för 1892 års omorganisation och då vunnit Riksdagens godkännande, icke kunde anses utgöra en stadig ökning i berörda underbefäls aflöningsvilkor, enär — såsom naturligt vore vid hvarje medeltalssiffra — möjlighet vore för handen, att portionsvärdet kunde komma

att i framtiden öfverstiga desamma, och således den skedda fixeringen af portionsvärdet *då* komma att medföra en förlust för denna personal. Men för närvarande blefve detta icke fallet med någon af de båda angifna medeltalssiffrorna, och en dylik fixering skulle äfven ur administrativ synpunkt medföra lätt insedda, ej obetydliga fördelar. Det syntes arméförvaltningen vara uppenbart, att ett dylikt bestämmande af portionsersättningens belopp innebure, icke en *förhöjning*, utan endast en *fixering* af underofficerarnes med vederlikar aflöningsförmåner enligt stat, och att detsamma således vore en uteslutande administrativ åtgärd. Arméförvaltningen har därför ansett sig böra — för den händelse Kongl. Maj:t skulle finna framställning till Riksdagen om fördubbling af underofficerarnes portion och portionsersättning icke böra ega rum — hemställa, att Kongl. Maj:t täcktes föreskrifva, att ersättning för naturaportion åt underofficerare och civilmilitäre af motsvarande rang må från 1897 års ingång tills vidare utgå vid artilleriet å fastlandet, fortifikationen, trängen, intendenturcorpsen, Gotlands infanteriregemente samt Hallands och Blekinge bataljoner med 62 öre och vid den öfriga armén med 60 öre. Den olikhet i portionens lösningspris, som sålunda skulle komma att fortfarande förefinnas, funne arméförvaltningen väl icke vara synnerligen tilltalande, men förvaltningen kunde dock ej annat än anse de nuvarande många, vid snart sagdt hvarje truppförband olika lösningsprisens reducerande till endast två vara en betydande förenkling.

Chefens för fjerde arméfördelningen ifrågavarande framställning hade, enligt hvad till statsrådsprotokollet vidare anförts, synts departementschefen mycket beaktansvärd. Den svenska arméns underofficerare med vederlikar befunde sig i ekonomiskt hänseende ingalunda i någon afundsvärd ställning, och denna deras ställning hade, såsom arméfördelningschefen erinrat, under de senare åren allt mera försämrats till följd af den till dem utgående konstanta portionsersättningens ständiga sjunkande. För att i någon mån förbättra deras bekymmersamma belägenhet, hade arméfördelningschefen ifrågasatt, att dem måtte tillerkännas antingen ersättning för dubbel portion eller, om detta icke läte sig göra, åtminstone ersättning för enkel portion med ett bestämdt belopp af 62 öre för hvarje portion, utan afseende på det vid truppförbandet för tillfället gällande portionspriset.

Den förra af dessa utvägar skulle otvifvelaktigt, såsom arméfördelningschefen också anmärkt, medföra en verklig och ingalunda obehöflig löneförbättring för ifrågavarande personer; men då ett bifall till framställningen i denna del skulle, på sätt arméförvaltningen erinrat, påkalla betydlig ökning af vissa ordinarie anslag under hufvudtiteln, och arméförvaltningens utlåtande i ärendet inkommit först sedan frågan om reglerandet af utgifterna under

hufvudtiteln för år 1898 redan blifvit inför Kongl. Maj:t föredragen och af Kongl. Maj:t afgjord, ansåge departementschefen sig icke kunna nu tillstyrka bifall till framställningen i denna del.

Hvad anginge den af arméfördelningschefen alternativt ifrågasatta utvägen, nemligen att tillerkänna arméns alla underofficerare med vederlikar portionsersättning med ett bestämdt belopp af 62 öre för hvarje portion, syntes denna utväg vara lämpligare och rättvisare än den af arméförvaltningen ifrågasatta, enligt hvilken portionsersättningen skulle till vissa underofficerare komma att utgå med 62 öre och till andra med allenast 60 öre.

De uti vissa af 1892 års och äfven vissa af 1896 års stater för truppförbanden förekommande beräkningarna af portionens eller portionsersättningens värde kunde nemligen, enligt departementschefens förmenande, icke betraktas annat än såsom förslagsberäkningar; men vore detta antagande riktigt, vore det uppenbart, att Riksdagens medgifvande erfordrades, om portionsersättningen skulle kunna bestämmas till visst belopp, oberoende af det vexlande portionspriset.

Det syntes dock, som skulle den lämpligaste utvägen icke vara att en gång för alla bestämma portionsersättningen till 62 öre, då det ju ingalunda vore otänkbart, utan nog kunde inträffa, att portionspriset komme att öfverstiga nämnda belopp, i hvilket fall underofficerarnes ställning genom den vidtagna åtgärden ingalunda skulle förbättras utan tvärtom. Vida lämpligare skulle det, enligt departementschefens förmenande, vara, om saken så ordnades, att underofficerarne bibehölles vid den dem nu tillkommande rätt att utbekomma portionsersättning efter gällande portionspris med tillagd förhöjning deri för portionens tillagning, men med bestämmelse tillika, att den till dem enligt nämnda grunder utgående ersättningen skulle utgå med minst 62 öre. Härigenom vunnas, å ena sidan, att med nu gällande portionspris en icke oväsentlig förbättring i underofficerarnes löneförmåner dem bereddes, och å den andra, att de hufvudgrunder icke rubbades, efter hvilka ifrågavarande löneförmån hittills af underofficerarne åtnjutits, samt att, i händelse af inträffande dyr tid, underofficerarne icke genom den vidtagna åtgärden komme i sämre ställning, än de skulle varit, om ingen åtgärd alls vidtagits. Departementschefen ansåg därför, att Riksdagens medgifvande borde inhemtas dertill, att ersättning för naturaportion, beräknad efter hittills gällande grunder, måtte till underofficerare med vederlikar tills vidare utgå med minst 62 öre för hvarje portion.

Önskligt vore, att underofficerarne redan innevarande år komme i åtnjutande af denna löneförbättring, och de beviljade anslagen under hufvudtiteln medgåfve utan olägenhet den ökning i utgift, som af nämnda löneför-

bättring skulle föranledas, och hvilken, *med nu gällande portionspris*, skulle komma att uppgå till omkring 45,200 kronor om året.

För de kommande åren kunde man naturligtvis ej för närvarande känna portionspriset; men antagligt vore, att detsamma ej så hastigt stegrades, att icke, åtminstone för år 1898, skulle å vederbörande anslag finnas full tillgång till den ökade utgiftens bestridande. Enligt hvad arméförvaltningen i sitt ofvanberörda utlåtande meddelat, vore nemligen portionspriset för närvarande vid arméns alla truppförband, utan undantag, lägre än 60 öre; och då, såsom arméförvaltningen jemväl erinrat, portionsvärdet och ersättningen för naturportion i vissa truppförbands stater beräknats efter 62 öre och i de öfriga efter 60 öre, vore uppenbart, att så länge portionspriset understege 60 öre, kommer tillgång å vederbörande anslag att finnas till bestridande af den ökade utgift, som skulle komma att föranledas deraf, att portionsersättning till arméns underofficerare med vederlikar skulle utgå med 62 öre. Stege åter portionspriset i allmänhet till 60 öre, så komme ändock med all sannolikhet anslagen att lemna full tillgång; ty å de stater, der portionen beräknats efter ett värde af 62 öre, komme att uppstå ett öfverskott, som torde vara tillräckligt för betäckande af den brist, som komme att uppstå för portionsersättningen åt underofficerarne vid de truppförband, i hvilkas stater portionen beräknats efter ett antaget värde af allenast 60 öre, och hvilken brist, enligt hvad departementschefen meddelats, skulle komma att utgöra tillhoppa allenast 4,172 kronor 80 öre. Skulle deremot portionspriset stiga till 62 öre eller ännu högre, blefve det nödigt att i alla händelser taga frågan om förhöjning af vederbörande anslag under öfvervägande.

Herr Hedin har i sin ofvan omförmälda motion erinrat om ordalydelsen, beträffande portionsersättning i vissa af de utaf urtima Riksdagen 1892 gillade stater för för armén.

När nu, yttrar motionären, vid ett och samma regemente (Gotlands infanteriregemente) vore för en del af underbefälet utsatt »portionsersättning å 62 öre», för en del »portion under vapenöfningarne», vid andra regementen åter för samtliga underbefälet »portionsersättning å 62 öre», medan åter vid de öfriga denna löneförmån vid somliga betecknas såsom »portion», vid andra »såsom portion under vapenöfningarna», så vore ej någon ovisshet möjlig derom, att med den till ett bestämdt penningebelopp utsatta *ersättningen* för portion menats hvad dessa sjelfklara ord uttrycka, och ej något annat. Intet hittills känt språkbruk medgäfvade, att de, som enligt Kongl. Maj:ts af Riksdagen godkända beslut egde att för så och så många dagar utfå nämnda portionsersättning, skulle kunna lagligen beröfvas en del af denna löneförmån. Om så likväl skedde, hade den myndighet, som därför bure ansvaret, på

samma gång kränkt den ifrågavarande underbefälspersonalens lagliga rätt och öfverträdt ett Riksdagens beslut.

Enligt en motionären meddelad promemoria hade den 1892 bestämda »portionsersättning å 62 öre» inom Göteborgs garnison reducerats på följande sätt:

»År 1893 utgick den med 57,64 öre, år 1894 med 49,03 och år 1895 med 46,28, allt pr dag och man. Således hade portionsersättningen, i strid med Riksdagens beslut, af arméförvaltningen utbetalts under 1893, 1894 och 1895 med resp. 4,36, 12,97 och 15,72 öre per dag *mindre* än vederbort, hvilket återigen utgör för åren 1893, 1894 och 1895 resp. 15,90, 47,33 och 57,38 kronor mindre, än hvad nämnda personal lagligen egt att utbekomma.»

I utlåtande till Kongl. Maj:t, angående portionsersättning åt underofficerare och civilmilitäre af motsvarande rang, hade arméförvaltningen alldeles förbisett det inför hvarje uttolkningskonst orubbliga faktum, att för en del af underbefälet med vederlikar af urtima Riksdagen år 1892, i fullständig öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts förslag, vardt i de af Riksdagen gillade stater beviljad en till 62 öre fixerad portionsersättning. Hvad arméförvaltningen ordnat om »beräkningar», som låge till grund för de af Riksdagen äskade anslagssummors belopp, och om »medelpris», kunde till äfventyrs hafva sin betydelse för bestämmandet af portionsersättningens öretal vid de corpser, för hvilka denna *icke* blifvit, såsom i de af motionären anförda fallen, af Riksdagen beviljad till den precisa siffran 62 öre, som Kongl. Maj:t begärt. Men i *de* fallen hade åter detta arméförvaltningens ordande ingen betydelse. Beträffande hvad motionären i öfrigt anført får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har icke haft något annat att erinra emot Kongl. Maj:ts förevarande framställning än att, enär, enligt hvad i statsrådsprotokollet upplysts, värdet af naturaportion jemte 10 procent deraf för portionens tillagning under senaste året i hufvudstaden uppgått i medeltal till omkring 46,2 öre, det icke syntes utskottet nödvändigt, att ifrågavarande portionsersättning bestämmas till *minst* 62 öre, utan har utskottet funnit det tillsvarende vara för ändamålet tillfyllestgörande, om den bestämmas till 62 öre, hvilket skulle med nämnda portionsvärde medföra en förbättring för en hvar till sådan portionsersättning berättigad af 57 kronor 67 öre om året. Derest Riksdagen i öfverensstämmelse härmed förklarar underofficerarne jemte deras vederlikar från och med år 1897 berättigade till ersättning för naturaportion med ett fixt belopp af 62 öre, torde herr Hedins omförmälda motion icke böra föranleda någon Riksdagens vidare åtgärd, helst från de personer, hvilkas talan motionären säger sig föra, klagomål i vederbörlig ordning, så

vidt utskottet känner, icke anförts öfver den beräkning af portionsersättning, som hittills i afseende å dem tillämpats.

Utskottet hemställer därför:

a) att Kongl. Majts förevarande framställning må på det sätt bifallas, att Riksdagen medgifver, att ersättning för naturaportion, beräknad efter hittills gällande grunder, må, der sådan ersättning författningsenligt ifrågakommer, till underofficerare och civilmilitära personer af motsvarande rang vid armén från och med början af innevarande år och tills vidare utgå med 62 öre för hvarje portion; samt

b) att herr Hedins omförmälda motion ej må föranleda någon Riksdagens vidare åtgärd.

Stockholm den 4 maj 1897.

På statsutskottets vägnar:

CHR. LUNDEBERG.

Reservation:

vid punkten a): af herr *F. E. Pettersson*, som yrkat, att utskottet måtte hemställa, att Kongl. Majts ifrågavarande proposition måtte oförändrad af Riksdagen bifallas.

Herr *G. D. R. Tornerhjelm* har begärt få antecknad, att han icke närvarit vid detta ärendes behandling inom utskottet.